

Posudek vedoucího diplomové práce

Bc. Klára Zimová, *Buddhova kritika varnového systému. Buddha's Criticism of the Caste System*. Ústav jižní a centrální Asie – Indologický seminář, Filozofická fakulta UK, Praha 2016, 56 s.

Buddhistická kritika hierarchického členění společnosti na čtyři varny, posvěceného védskou tradicí a legitimizovaného v raných *dharmasútrách*, představuje klíčové a stále aktuální téma. Stalo se předmětem řady kontroverzí a dezinterpretací a je tedy záslužné, že se diplomantka rozhodla jít přímo *ad fontes*, podrobit rozboru úryvky z pálijských kanonických textů konfrontujících nároky bráhmanského stavu na vedoucí místo ve společnosti s Buddhovými často ironickými a satirickými protiargumenty, jež proti nadřazenosti rodu či původu, údajné rituální čistoty a sociálního postavení staví morální a spirituální hodnoty jednotlivce, jeho dobré či zlé činy (*karman*).

Stručnou charakteristiku Buddhovy osobnosti a vymezení struktury práce autorka podává v krátkém Úvodu (s. 7–9), na který navazuje výklad utváření varnového systému a možné přeměny klanové / rodové organizace společnosti na kasty – *džáti* (s. 10–18). Následuje přehled hospodářsko-sociálního vývoje v severní Indii v Buddhově době (s. 19–26) a poté stěžejní podkapitoly 3.2 Buddha o bezcennosti kast (s. 27–44) a 3.3 Navrhl Buddha nějaká řešení? (s. 44–48). V Závěru (s. 49–52) se autorka krátce zamýšlí nad příčinami úpadku hínajánového buddhismu v zemi jeho vzniku a zmiňuje některá novodobá dalitská hnutí, hledající v Buddhově učení ideál bezkastovní společnosti.

Je třeba ocenit, že diplomantka využila jako pramenný materiál většinu klíčových rozprav, dotýkající se stavu bráhmánů a jeho společenského postavení (*Assalāyanasutta*, *Madhurasutta*, *Aggaññasutta*, *Vāsetṭhasutta*, a *Tevijjasutta*, s výjimkou *Ambaṭṭhasutty*), podrobila je vlastní interpretaci a pro ilustraci pořídila jejich překlad přímo z pálijského originálu, který paralelně cituje. Nespoléhala přitom na překlady do evropských jazyků a rozhodla se jít vlastní cestou, i když s občasným přihlédnutím k analýzám předních znalců dané problematiky (R. Gombrich, S. Collins či V. Lesný). Neusnadnila si práci ani při pokusu o vlastní přetlumočení známé védské *Purušasúkty* (RV 10.90) převzetím některého českého překladu (třeba ten poněkud nepodařený z Wikipedie).¹ To je na jejím přístupu sympatické bez ohledu na možné formulační či stylistické nepřesnosti, jež ale podle mého soudu nezkrusují základní smysl originálu.

Na základě rozboru citovaných textů dospěla Bc. Zimová k závěru vyjádřeném již v titulu oddílu 3.2, že Buddha považoval kasty za bezcenné. S tímto hodnocením lze souhlasit zejména v tom smyslu, že z axiologického hlediska raný buddhismus nadřazoval „bráhmanství ducha“, ušlechtilost plynoucí z poznání pravdy a mravného jednání nad rodový původ, příslušnost k určité varně. Diplomantka se zdárně vyhnula úskalí připisovat Buddhovi snahy o zrušení kastovního členění společnosti anebo tvrdit, že buddhistické myšlení pokládalo rozdíly mezi varnami za zcela bezvýznamné. Proti tomu svědčí Gótamův výčet předchozích Buddhů, který uvádí *Mahápadána suttanta*, zahrnující výhradně bráhmány a

---

¹ https://cs.wikipedia.org/wiki/Puru%C5%A1a_s%C3%BAkta

kšatrije, protože podle buddhistické dogmatiky údajně může dosáhnout buddhovství jen bráhman či velmož.² Zatímco v džátakách se *bódhisattva* může přerodit dokonce i v té nejnižší kastě, pozdní *Lalitavistara* už přímo vylučuje, že by příští Buddha mohl pocházet z nízké či smíšené kasty,³ ale zde již jde o mahájánový text.

Naproti tomu podle raného buddhismu (a podle autorky) hledačství pravdy, přístup k Buddhově dhammě byly otevřeny každému bez rozdílu, neboť „na etické rovině jsou si všechny lidské bytosti rovné“, a tuto rovnost Mistr uvedl v život v podobě demokraticky spravované klášterní organizace (s. 45).

Závěr představuje nejslabší část práce; obsažené informace autorka opomenula doložit citacemi zdrojů a používá některá kategorická tvrzení typu „V průběhu dějin se vždy objevovala hnutí, která existenci čtyř varen popírala“ (s. 49), aniž by specifikovala, jaká hnutí má na mysli. Zřejmě jde jen o nepřesnou formulaci, jež by mohla znít „oprávněnost existence“. Sám Buddha v textech vystupuje jako *homo hierarchicus*, původem kšatrija, duchovně a morálně nadřazený bráhmanskému stavu, jenž nepopírá příslušnost svých současníků k některé z varen, natož jejich existenci, ale nabízí každému, kdo přijme jeho poznanou pravdu a učení (*dhammu*), aby se v rámci *sanghy* obrazně řečeno přeměnil v *homo aequalis*. Podobně i konstatování, že podle průkopníka tamilského dalitského hnutí Ajótti Dásara (Ajódhji Dáse) jsou dalité „potomky kmene Šákjů a tedy přímými dědici Buddhova učení“ (s. 50) by vyžadovalo příslušné reference.

Práce má přehlednou strukturu a zdařile zasazuje Buddhovy společensko-kritické postoje do historických souvislostí. Diplomantka prokázala schopnost pracovat s původními kanonickými prameny, orientovat se v nich a samostatně zvládla i nelehký úkol interpretovat složitější gramatické struktury pálijského originálu. Přestože by bylo možno některým překladům a hodnotícím komentářům místy vytknout drobnější nepřesnosti či zjednodušení, nelze práci jako celku upřít solidní heuristickou základnu a snahu o originální pohled.

Z formálního hlediska lze ocenit takřka bezchybné přepisy citovaných pálijských textů, stejně jako zvolený způsob bibliografických citací a jejich soupis v seznamu použité literatury, který s drobnými odchylkami odpovídá platné normě ČSN ISO 690 (01 0197) z r. 2011.

Vzhledem k tomu, že předložená diplomová práce podle mého soudu splňuje všechny formální i obsahové náležitosti, doporučuji, aby byla přijata k obhajobě a na základě úspěšného průběhu oponentního řízení klasifikována „výborně“.

V Praze dne 21. srpna 2016

PhDr. Jan Filipický, CSc.

---

² Hermann Oldenberg, *Buddha. Sein Leben, seine Lehre, seine Gemeinde*. 12. Aufl. Stuttgart u. Berlin: J. G. Cotta, s. 175 (pozn. 2).

³ Viz Edmund Weber, „Buddhism: An Atheistic and Anti-Class Religion? Modern Ideology and Historical Reality of the Ancient Indian Bauddha Dharma.“ *Journal of Religious Culture*, no. 50 (2001), s. 4-5.